

Wie overal fascistische spoken ziet rondwaren, zou eens Antonio Scurati moeten lezen

Posted on 24 maart 2026 by Hans Wansink

Sinds de jaren zestig is in linkse kringen de slechte gewoonte ontstaan politieke tegenstanders weg te zetten als fascisten. Zo noemde wijlen Jan Blokker, boegbeeld van *de Volkskrant*, Pim Fortuyn de Nederlandse Mussolini. Het was, het lot van Fortuyn in aanmerking genomen, geen onschuldige vergelijking.

Wie vandaag de dag het fascistische spook overal ziet rondwaren, zou te rade moeten gaan bij de Italiaanse schrijver Antonio Scurati (1969). Dan word je vanzelf wat voorzichtiger met het f-woord. Bovendien zul je leren dat de Duce in gewelddadigheid nauwelijks onderdeed voor zijn Duitse geestverwant: de Führer.

Het vijfde en laatste deel van Scurati's magistrale reeks 'documentaire romans' (zoals de auteur zijn uitsluitend op feiten en bronnen gebaseerde geschiedverhaal noemt) over de opkomst en ondergang van Benito Mussolini, begint in 1943. De Duce is nog maar een schim van zichzelf. Aan depressies ten prooi bivakkeert hij in

een zelfgekozen kluizenaarschap aan het Gardameer. De geallieerde Amerikaanse en Britse troepen hebben Sicilië en Zuid-Italië veroverd en zijn op weg naar Rome. Noord-Italië is in handen van de elitetroepen van 'baas-bondgenoot' nazi-Duitsland.

Ten dode opgeschreven

Mussolini presideert over een fascistische regering die de Italiaanse Sociale Republiek wordt genoemd, maar de controle is hij allang verloren. Het Italiaanse leger is aan muiterij ten prooi, zodat het de nazi's niet meer kan bijstaan. Het doet Adolf Hitler verzuchten dat zijn voormalige leermeester Mussolini een blok aan zijn been is geworden.

De bevolking van Italië lijdt niet alleen onder de bombardementen van de geallieerden, maar ook onder een burgeroorlog tussen fascistische knokploegen en antifascistische partizanen. De laatsten beheersen met steun van het volk een flink deel van het nationaal grondgebied. De SS maakt van de chaos gebruik door vanuit Milaan tienduizenden Joden per trein richting Auschwitz af te voeren.

Mussolini weet dat zijn zaak verloren is en dat hijzelf ten dode is opgeschreven. Maar hij blijft de martelingen en de moordpartijen van zijn losgeslagen bendes sanctioneren. Per decreet verklaart hij de Italiaanse Joden tot ongewenste elementen en onteigent hij hun bezittingen. Dienstweigeraars worden ter dood veroordeeld met 'een kogel in de rug'.

In juni 1944 wordt de Republikeinse Fascistische Partij, die voor de meerderheid al uit knokploegen bestaat, gemilitariseerd. Mussolini stelt per decreet het Hulpkorps van Zwarthemdknokploegen in. 'Twintigduizend fanatici erbij met een vergunning om te doden, martelen, verkrachten,' schrijft Scurati. 'Wat definitief bevestigt dat het fascisme in wezen altijd knokploeg gerelateerd is geweest.'

Met deze constatering zijn we bij de missie van Scurati: het wakker schudden van 'een substantieel en toenemend aantal Italianen, Europeanen en Amerikanen dat geneigd is deze verschrikkelijke geschiedenis te ontkennen, te bestrijden, zelfs met weemoed te herdenken.' Aan de hand van biografische schetsen aan het slot van *M. Het einde en het begin* laat Scurati zien hoe slordig Italië zelf met het fascistische verleden is omgegaan.

Een aantal van de ergste knokploegleiders en moordenaars, inclusief Mussolini zelf,

werd zonder proces door partizanen afgemaakt en aan het woedende volk tentoongesteld. De enkelingen die wel werden veroordeeld, kwamen al snel vrij.

Beroemde opiniemaker

Neem generaal Pietro Badoglio. Hij onderwierp in de jaren dertig Libië door tienduizenden burgers naar concentratiekampen te deporteren. Hij brak het Ethiopische verzet met gifgas. Aan het eind van de oorlog werd Badoglio wegens medeplichtigheid aan het fascisme afgezet als senator. Maar hij ontkwam aan een proces en aan uitleveringsverzoeken voor het gebruik van gifgas en de bombardementen op Rode Kruis-ziekenhuizen tijdens de Ethiopische veldtocht. Hij kreeg in 1956 een staatsbegrafenis met een regiment aan het hoofd van de stoet – al bleven de staatslieden zelf weg.

Scurati is inmiddels een beroemde opiniemaker in Italië. Het eerste deel van zijn serie, *M. De zoon van de eeuw* (van harte aanbevolen om eerst te lezen), verkocht in Italië meer dan een half miljoen exemplaren. Het boek won belangrijke prijzen en werd in veertig landen vertaald. Niet iedereen in Italië is daar blij mee.

De meest prominent vijand van Scurati is niemand minder dan premier Giorgia Meloni. Als tiener sloot ze zich aan bij de Movimento Sociale Italiano (MSI), gesticht door aanhangers van Mussolini. De jonge Meloni liet zich publiekelijk lovend over de Duce uit. In 2012 was ze een van de oprichters van de Fratelli d'Italia, een rechts-populistische nazaat van de MSI.

Meloni wordt verweten dat zij achter een boycot van Scurati door de Italiaanse publieke omroep zit. De RAI schrapte op het laatste moment een item over Scurati's pamflet *Fascisme en populisme*. In antwoord daarop plaatste Meloni de tekst op haar Facebookpagina. Ze suggereerde malicieus dat de RAI en Scurati het niet eens konden worden over het honorarium. Onzin, volgens de schrijver.

Kwalitatieve afbrokkeling

Ziet Antonio Scurati Giorgia Meloni als de kleindochter van Mussolini? In *NRC* van 7 juni 2024 zei hij:

'Kijk, wat betreft Meloni ben ik nooit alarmerend geweest. Ik heb, met permissie, het fascisme te lang en te diepgravend bestudeerd om te verkondigen dat honderd

jaar later zich in dezelfde vorm een nieuwe Mars op Rome zou kunnen voltrekken. Zo'n gedachtegang, die ik verwerp, leidt af van het échte gevaar. En dat schuilt niet in een terugkeer naar een autoritair regime en de afschaffing van het democratische kiessysteem. Het ware gevaar schuilt in de kwalitatieve afbrokkeling van het democratische leven.'

*Antonio Scurati: **M. Het einde en het begin**. Wereldbibliotheek, 351 pagina's, € 26,99.*

Wynia's Week** verschijnt 156 keer per jaar en wordt **volledig mogelijk gemaakt** door de donateurs. Doet u mee? **Doneren kan zo**. **Hartelijk dank!